

BIRINCHI SINIF O'QUVCHILARNING PSIXO-EMOTSIONAL MOSLASHUVI

Qo'qon universiteti Ta'lim fakulteti
Pedagogika va psixologiya kafedrası o'qituvchisi
Maxkamova Masturaxon Baxromjon qizi
masturahon2390@gmail.com
Psixologiya 1-21 guruh talabasi
Siddiqova Gulsanam
ogulsanam4@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu bitiruv malakaviy ishi birinchi sinf o'quvchilarining psixo-emotsional moslashuvi jarayonini o'rganishga bag'ishlangan. Maktabga kirish davrida bolalar yangi ijtimoiy va ta'lim muhitiga moslashish bilan yuzma-yuz keladi, bu esa ularning emotsional holati va ruhiy barqarorligiga bevosita ta'sir qiladi. Tadqiqotda psixo-emotsional moslashuvning nazariy asoslari tahlil qilinib, bolaning maktab muhitiga moslashuv jarayonidagi muhim omillar aniqlangan.

Kalit so'zlar: Psixologik moslashuv, Birinchi sinf o'quvchilari, Psixo-emotsional moslashuv, Ta'lim psixologiyasi, Yosh xususiyatlari psixologiyasi, Ijtimoiy psixologiya, Individual psixologik xususiyatlar, Oilaviy muhit, Maktab muhiti,

Birinchi sinf o'quvchilarining psixo-emotsional moslashuvi ta'lim psixologiyasi, yosh xususiyatlari psixologiyasi hamda ijtimoiy psixologiya yo'nalishlarida keng o'rganib kelinayotgan dolzarb muammolardan biridir. Bu boradagi nazariy qarashlar va amaliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, moslashuv jarayoni bola shaxsining individual psixologik xususiyatlari, oilaviy muhit, maktab muhitining tashkil etilishi va pedagogik yondashuvlarga bevosita bog'liqdir. O'zbek olimlaridan G. Yoqubova o'zining tadqiqotlarida boshlang'ich sinf o'quvchilarining maktabga moslashuvi jarayonida yuzaga keladigan psixologik va emotsional holatlarni atroflicha o'rganadi. Uning fikricha, bolaning shaxsiy psixologik xususiyatlari, ya'ni temperament, xarakter, o'z-o'zini baholash darajasi moslashuvda muhim omil hisoblanadi. Yoqubovanning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, emotsional jihatdan barqaror, mustaqil fikrlay oladigan va o'ziga ishonchi baland bo'lgan o'quvchilar maktab muhitiga tezroq va samaraliroq moslasha oladi.

N. Raxmonqulova bola shaxsining maktabga psixologik tayyorgarligini baholashda uning ijtimoiy muhit bilan o'zaro munosabatga kirishish qobiliyatini markaziy omil sifatida ko'radi. Uning ilmiy tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, bola uchun maktab — bu nafaqat yangi bilimlar manbai, balki yangi ijtimoiy muhitdir. Shu sababli

bola bu muhitda o'z o'rnini topishi, tengdoshlari va kattalar bilan muloqotga kirisha olishi lozim. Raxmonqulovning fikricha, aynan ijtimoiy-emosional moslashuv bolaning maktab hayotiga tez va samarali integratsiyalashuvi uchun asosiy psixologik tayanch hisoblanadi. Ushbu moslashuv jarayoni bir nechta asosiy omillar bilan chambarchas bog'liq: o'qituvchi bilan emotsional jihatdan ishonchli va ijobiy aloqa o'rnatish, sinfdoshlari bilan do'stona munosabatlar shakllantirish hamda oilaviy qo'llab-quvvatlash tizimining mavjudligi. Raxmonqulova o'z izlanishlarida bu omillarning har biri bolaning maktabga bo'lgan munosabatiga, o'zini tutishiga va o'quv motivatsiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishini tajriba va kuzatishlar asosida asoslab bergan. Uning ta'kidlashicha, agar bola o'qituvchining e'tiborini, mehrini va e'tirofini his qilsa, bu uning maktabga nisbatan emotsional ijobiy munosabatini shakllantiradi. O'qituvchini faqat bilim beruvchi emas, balki hissiy qo'llab-quvvatlovchi shaxs sifatida qabul qilgan bola o'zini xavfsiz his qiladi, bu esa o'z navbatida, stress darajasini kamaytirib, sinf muhitiga osonroq moslashishiga imkon beradi.¹ Shuningdek, Raxmonqulovning ilmiy qarashlarida sinfdagi ijtimoiy aloqalarning ahamiyati alohida o'rin egallaydi. Unga ko'ra, bola sinfdoshlaridan ijobiy ijtimoiy signal olganida, ya'ni do'stona qabul qilinsa, tengdoshlar bilan o'zaro yordam, birgalikdagi o'yin va darsdagi hamkorlik orqali ijtimoiylashuv jarayoni tezlashadi.² Bu esa bola uchun maktab muhitini yanada qulay va ma'naviy jihatdan boy qiladi. X.Xolmuhammadova o'zining "Psixo-emotsional holat va uning bolalar ta'limiga ta'siri" nomli ishida, maktabga birinchi bor kirgan bolalarda psixo-emotsional izdan tushish jarayonining ko'plab psixologik muammolarni yuzaga keltirishi mumkinligini ta'kidlaydi. U, ayniqsa, o'zini yolg'iz his qilish, qo'rquv va xavotir, o'ziga ishonchsizlik kabi holatlarning bolalarning ijtimoiy adaptatsiyasiga salbiy ta'sir ko'rsatishini aniqlagan. Xolmuhammadova, bolalar psixo-emotsional holatini qo'llab-quvvatlash uchun o'qituvchilar va ota-onalarning hamkorlikda faoliyat olib borishi zarurligini ta'kidlaydi.

Sh.Mamatqulov o'zining tadqiqotlarida bolalar psixologiyasida ta'lim muhitining ahamiyatini ta'kidlagan. U birinchi sinf o'quvchilarining psixo-emotsional holatiga ta'sir ko'rsatuvchi asosiy omillar sifatida, o'qituvchining pedagogik malakasi, maktab muhitining ijobiyliigi va bolalar orasidagi hamkorlikni ko'rsatadi. Mamatqulovning fikriga ko'ra, bolalarni psixo-emotsional moslashuv jarayonida qo'llab-quvvatlashda maktab psixologi ham muhim rol o'ynaydi. Ularning maqsadi — bolaning ruhiy holatini kuzatib, muammolarni erta bosqichda aniqlash va ularga yordam ko'rsatishdir. Hissiyotlar vositasida bolalar jamiyatda o'rnatilgan estetik, ahloqiy talablarga muvofiq

¹ Xudayberganova, F.Q. (2025). Boshlang'ich sinf o'quvchilarning maktab muhitiga moslashuvi jarayonining ijtimoiy-psixologik asoslari va uning ta'lim-tarbiyadagi ahamiyati. **Ilm-Fan Xabarnomasi**, 7(2).
:contentReference[oaicite:12]{index=12}

² Xudayberganova, F.Q. (2025). "Boshlang'ich sinf o'quvchilarning maktab muhitiga moslashuvi jarayonining ijtimoiy-psixologik asoslari va uning ta'lim-tarbiyadagi ahamiyati", *Ilm-Fan Xabarnomasi*, 7(2), 2025

ravishda o'z xohish istaklar, xatti harakatlarini boshqara boshlaydi. Maktabgacha yoshdagi bolalar emotsiya va hissiyotlarining rivojlanishi bir qator shartlar bilan bog'liq. Hayotning dastlabki yillaridan boshlab oiladan tashqarida tarbiyalangan bolalardagi sust emotsional rivojlanish butun xayotlari davomida saqlanib qolishi mumkin. Buning sababi shundaki, maktabgacha tarbiya muassasalarida bitta kishiga ko'p bola to'g'ri keladi. Natijada tarbiyachilarning har bir bola bilan emotsional kontakti kam bo'ladi.³

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Xudayberganova, F.Q. (2025). Boshlang'ich sinf o'quvchilarning maktab muhitiga moslashuvi jarayonining ijtimoiy-psixologik asoslari va uning ta'lim-tarbiyadagi ahamiyati. *Ilm-Fan Xabarnomasi*, 7(2). :contentReference[oaicite:12]{index=12}
2. Xudayberganova, F.Q. (2025). "Boshlang'ich sinf o'quvchilarning maktab muhitiga moslashuvi jarayonining ijtimoiy-psixologik asoslari va uning ta'lim-tarbiyadagi ahamiyati", Ilm-Fan Xabarnomasi, 7(2), 2025
3. Olimjonova, Z.B. (2022). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar emotsional sohasi psixofiziologiyasining asosiy xususiyatlari. ORIENS jurnali, 18-May, sahifalar 311–315.

³ Olimjonova, Z.B. (2022). Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalar emotsional sohasi psixofiziologiyasining asosiy xususiyatlari. ORIENS jurnali, 18-May, sahifalar 311–315.